

УДК 323.2:172

ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ І СТАНОВЛЕННЯ

Леся Угрин

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
філософський факультет, кафедра теорії та історії політичної науки,
вул. Університетська 1, 79000, Львів, Україна
e-mail: uhryn_l@ukr.net*

Розглянуто формування громадянської ідентичності в Україні. Обґрунтовано тезу, що в полікультурному й багатоетнічному українському суспільстві саме громадянська ідентичність може стати основою формування базової макрорівневої ідентичності. Визначені структура громадянської ідентичності (громадянство, патріотизм, громадянськість) та її особливості, яка полягає в поєднаності її політичних, соціальних та культурних маркерів. Відповідно національна й громадянська ідентичності можуть взаємно підсилювати одна одну, формуючи ядро макрорівневої ідентичності, котра опосередковує сприйняття, комунікацію й співпрацю спільноти й держави з «Іншими» за її межами.

Ключові слова: громадянська ідентичність, національна ідентичність, регіональна ідентичність, консолідація, патріотизм, громадянство.

Радикальні суспільно-політичні перетворення суспільство і громадяни нерідко сприймають як розрив соціальних зв'язків, заперечення цінностей та пріоритетів попереднього розвитку, загалом усталених когнітивних схем сприйняття світу та історії. «Травматичні події зумовлюють порушення звичного способу думки і дій, змінюють, нерідко трагічно, – зазначає польський учений П. Штомпка, – життєвий світ людей, моделі їхньої поведінки і мислення» [16, с. 9]. Іншими словами докорінні соціальні та політичні зміни можуть набувати характеру соціокультурної травми, яка спричиняє дисфункцію нових інституцій, сформованих на основі демократичних процедур. Адже нові інститути можуть виявитися некогерентними звичним суспільно-політичним практикам та життєвим установкам громадян. Помітним виявом культурної травми дослідник називає і кризу ідентичності та зусилля її або відновити, або заново сконструювати [16, с. 12]. У цьому сенсі проблема самоусвідомлення та пошуків автентичних культурних і символічних кодів, дискурсів, цінностей, котрі б означували почуття приналежності громадян до спільноти, що демократизується й відмовляється від авторитарного минулого, радянських і постколоніальних маркерів ідентичності, є викликом, який постав перед українським суспільством на сучасному етапі його розвитку. Проблема ідентичності в ситуації суспільно-політичних трансформацій, радикальних соціокультурних змін та криз стає першоплановою, визначаючи перебіг інституційних реформ, їхню ефективність і результат – демократичні зміни в розподілі влади, у

принципах комунікації влади та суспільства, й у кінцевому підсумку – консолідацію демократичного суспільства або ж, навпаки, – авторитарну консолідацію.

Українське суспільство та громадяни потребують визначення нових ціннісних засад буття, а також відповідних їм інституцій і практик, котрі стануть підґрунтям нової ідентичності. Колективна ідентичність у такому контексті – необхідний ресурс суспільно-політичних та інституційних змін, їхнього сприйняття й легітимізації громадянами. Відповідно криза української ідентичності у посткомуністичний період і необхідність конструювання нових колективних ідентичностей на макрорівні опосередковує суспільно-політичні трансформації, негативно впливає на інтеграцію суспільства, консолідацію режиму, а також взаємодію та співпрацю з регіональними організаціями та спільнотами. Так, проблема визначення інтеграційного вектору (європейського чи євразійського) уже понад 20 років значно пов'язана з пошуком відповіді на питання, поставлене С. Гантінгтоном у назві його відомої праці: «Хто ми?» [13], тобто з пошуками нової ідентифікаційної моделі, що визначатиме вибір та поведінку й окремих громадян, і суб'єктів політики, і, власне, держави загалом на міжнародній арені. Адже інтеграція держави в регіональні спільноти потребує конгруентності цінностей, спільності або подібності культурних кодів.

Відповідь на питання: «Хто ми?» в українському контексті опосередковується (й ускладнюється) багатьма чинниками:

- історично сформованою регіональною розрізненістю України, що має дихотомічний (Захід–Схід) характер та накладається на лінії ціннісних, мовних, релігійних та ін. розмежувань;
- незавершеністю процесів становлення української політичної нації;
- слабкістю Української держави, неефективністю усіх чинних українських урядів, а відтак – низькою довірою та лояльністю населення до основних державних інститутів;
- нерозвиненістю й недостатньою інституціоналізацією громадянського суспільства;
- корпоративізацією діяльності політичних еліт, їхньою нездатністю артикулювати національні й загальносуспільні інтереси, а спрямованістю на використання влади та суспільних ресурсів для отримання власних, зазвичай короткострокових вигод;
- впливом транснаціональних ідентичностей, що є відображенням викликів глобалізації й універсалізації, культури і світогляду Постмодерну;
- впливом (нерідко деструктивним) зовнішніх акторів на процес конструювання української ідентичності.

Наслідком дії цих чинників є амбівалентність, мозаїчність, а часто й суперечливість (конфліктність) колективних та індивідуальних ідентичностей громадян (зокрема її когнітивних компонентів), домінування локального (передовсім регіонального) рівня ідентифікації для багатьох громадян як базового. У 2012 р. локально-територіальну ідентичність за основну визнавали 25,1 % респондентів [2]. Хоча вона домінувала більше на Сході й Півдні, але нею, згідно з опосередкованими іншими

соціологічними опитуваннями і результатами виборчих перегонів, переважно керуються громадяни в ситуаціях зовнішньополітичного вибору, інтерпретації та ставлення до подій минулої української історії та, що важливо для сьогодення, – вони обумовлюють електоральні преференції громадян [див. про це докладніше: 14]. Останнє мотивує авторитарні українські еліти до активного використання чинників регіональної розрізненості у виборчих технологіях для «отримання політичної та економічної ренти коштом суспільства» [4, с. 34]. Скажімо, наприкінці 2013 р. третина опитаних Фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» та соціологічною службою Центру Разумкова експертів зазначили посилення розколу між Сходом і Заходом [6]. За результатами загальнонаціонального опитування Фонду «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» (березень 2014 р.) 32,4 % населення вважає, що між західними і східними регіонами України існують глибокі політичні, мовні й культурні відмінності, економічні диспропорції, котрі в перспективі можуть спричинити роз'єднання; причому в грудні 2013 р. так вважали 23,1% опитаних [15].

Ці обставини ускладнюють, але одночасно й актуалізують процеси формування колективних ідентичностей на макрорівні, які визначаються сукупністю уявлень, що створюють узгоджену, солідарну позицію і мотивацію індивідуальної та групової поведінки й діяльності до реалізації стратегії загальносуспільного розвитку або ж національних інтересів, формують образ колективного «Ми» («Ми»-ідентичності), ставлення про «Інших». Колективний рівень ідентичності нерозривно й об'єктивного пов'язаний з мікрорівневим (людина, малі групи), де розвивається людський потенціал і формується індивідуальна тотожність. Останні й визначають створення та підтримку (чи непідтримку) певних моделей державної влади через вияви політичної культури, політичні орієнтації, цінності, ідеології, котрі засвідчують емоційний зв'язок індивіда не лише зі сформованими у суспільстві політичними та соціальними інститутами, а й з іншими громадянами, суспільними групами.

Творення макроідентичності суспільства визначає рівень його цілісності, інтегрованості як державно організованої спільності у всій багатоманітності й суперечності внутрішніх локальних та індивідуальних ідентичностей, здатність визначати свою позицію до зовнішньої реальності (до «Своїх», «Інших» і «Чужих»), репрезентувати себе в міжнародному середовищі, у взаємодії з «Іншими» (суб'єктами міжнародних відносин) «говорити одним голосом». Адже інтеграція в регіональну систему (наприклад, ЄС), що характеризується певним набором ідентифікаційних ознак, як уже зазначалось, передбачає усвідомлення подібності з ними через самоусвідомлення та його самопояснення.

Важливим елементом у структурі «Ми»-ідентичності, тобто ідентичності на макрорівні, є громадянська ідентичність, що в полікультурному й багатоетнічному українському середовищі може стати основою формування базової макрорівневої ідентичності. Громадянська ідентичність виявляється не лише в усвідомленні індивідом себе як члена великої спільноти – нації, держави, а й у прийнятті відповідальності, обов'язків, правил і цінностей, котрі її характеризують. Громадянська ідентичність слугує

показником громадянської активності індивіда, сприйняття ним перспектив соціально-політичного та цивілізаційного розвитку суспільства, є наслідком самототожності суб'єкта з соціально-політичною спільністю на когнітивному, емоційному й поведінковому рівні. Громадянська ідентичність формує, за влучним виразом Р. Даля, «почуття свідомої співпричетності» [5] до інших співгромадян, незважаючи на етнічні, регіональні, соціальні, расові й інші відмінності.

Методологічні засади співвідношення громадянського та національного в ідентичності розроблені в працях Г. Алмонда, С. Верби, Ю. Габермаса, Ф. Фукуями, Е. Сміта. Проблеми культурного різноманіття і гарантування громадянських прав меншин та їхньої самототожності становить предмет розгляду в теоріях мультикультуралізму (Ч. Тейлор, В. Кимлічка, Ч. Кукатас). Громадянську ідентичність досліджують українські науковці А. Карась, А. Колодій, В. Малінін, Р. Димерець, В. Арбеніна, Н. Пашина, російські вчені В. Парамонова, С. Магун, А. Здравомислов, Н. Федотова; Л. Дробижева вивчає її в контексті сумісності з національною ідентичністю [7]. Попри величезну кількість наукової літератури в Україні, присвяченої проблемам ідентичностей, зокрема колективних, громадянська ідентичність досліджена недостатньо: акцентується на національній та регіональній ідентичностях. Тому вважаємо за необхідне поступово заповнювати цю прогалину. Відповідно мета цієї статті – аналіз процесів формування громадянської ідентичності в Україні в контексті становлення загальнонаціональної (макрорівневої) ідентичності та трансформації та консолідації режиму.

Структурними елементами громадянської ідентичності є: *громадянство* як формальна приналежність до певної держави, інституційний зв'язок з нею; *патріотизм*, який наповнює формальну приналежність до держави ціннісним та емоційним змістом; *громадянськість*, що відображає усвідомлення своїх конституційних прав та обов'язків, готовність ними користуватися, і відповідно – активність громадян, їхню реальну залученість до публічного життя, вплив на суспільний розвиток. Саме дотримання норм активного громадянства, так само як і переконаність, що індивід «може бути впливовим громадянином, – стверджують Г. Алмонд і С. Верба, – дають змогу йому бути активним і впливовим чинником відповідальності еліт» [1, с. 125]. С. Гантінгтон зазначав: ідентичність важлива, тому що визначає поведінку людини [13, с. 50]; громадянська ідентичність устанавлює суспільно-політичну поведінку окремого індивіда та соціальних груп. Важливий аспект громадянської ідентичності – цінності, котрі виявляються у суспільних установах індивіда, відображають значимість для нього приналежності до громадянської спільноти, визнання його прав і свобод та повагу до прав інших. При цьому ціннісна система ідентичності є відкритою, передбачає критичне ставлення до явищ політичного життя, свободу індивідуального вибору й відповідальність. Основні цінності, що репрезентують громадянську ідентичність – цінність індивіда, свобода, толерантність. Вони опосередковують ставлення громадянина і до співгромадян, і до соціальної спільноти, і до її політичних інститутів та правил. Тому громадянська ідентичність є іманентною демократичним суспільствам і постає базовою у співвідношенні з національною на макрополітичному рівні. Авторитарні суспільства більше консолідується етнічними, національними цінностями.

Громадянська ідентичність, як і національна, пов'язана з «діяльністю держави, що в реальній політиці втілює ту чи іншу її інтерпретацію, поєднує те чи інше її розуміння на практиці» [12, с. 408]. Для кожного індивіда ставлення до власної держави наповнене певними смислами, зумовленими досвідом взаємодії з державними інститутами та співгромадянами. «У сучасному світі, – стверджує Ж. Нуарьель, – саме держава визначає та гарантує громадянську ідентичність як соціальне буття особистостей» [8, с. 214]. Одночасно на індивідуальному рівні громадянська ідентичність формується суспільними потребами людини, її прагненням індивідуальної свободи та приватної автономії, реалізація котрих пов'язана з певним типом (демократичним, ліберальним) політичної та правової культури, а також принципами комунікації суспільства і держави. Вона поєднує і лояльність державі, й почуття спільності, тотожності з іншими громадянами, і відповідальність за спільну долю, готовність діяти. Громадянська ідентичність може характеризуватися позитивним та дієвим сприйняттям власних громадянських прав або ж, навпаки, – негативна громадянська ідентичність є результатом і показником кризи очікувань, соціальної апатії, недовіри до держави та її інституцій. Розвиток громадянського суспільства, його інституціоналізація становить необхідне підґрунтя громадянської ідентичності.

Отже, громадянська ідентичність та соціальні почуття, які емоційно її репрезентують – патріотизм, лояльність, відповідальність – сприятимуть утвердженню демократичних інституцій та їхній ефективності, а отже закладатимуть підвалини для демократичної консолідації українського суспільства, що трансформується. «Патріотизм, – констатує Р. Брубейкер, – допомагає виховати громадянську активність, викликати у людей, що зараховують себе до різних груп з різною ідентичністю почуття солідарності і взаємовідповідальності» [3, с. 120–121]. Громадянська ідентичність у складних поліетнічних суспільствах (яким є й українське суспільство) сприяє їхній консолідації, формуючи необхідні передумови інтеграції у ширші регіональні спільноти. У «рамках інститутів конституційної держави, стверджує іспанський учений Х.М. Росалес, вирішальний чинник, що консолідує національні ідентичності, має не етнонаціональну, а політичну, або ж договірну природу» [11]. Водночас громадянська ідентичність та культура неможливі без артикуляції й інституціоналізації відмінностей (етнокультурних також) громадян і груп. Простір сумісності (або ж несумісності) етнокультурних (регіональних, мовних, етнічних, релігійних) ідентичностей індивіда й макрорівневої ідентичності спільноти значно залежить від держави, з одного боку, її інституційних характеристик і декларованих цінностей. З іншого – формування громадянської ідентичності опосередковується культурними та ціннісними вимірами суспільства, його історичним досвідом, ментальністю. Адже інституції можуть виявитися неефективними, коли суперечитимуть усталеним культурним практикам і традиціям більшості населення. Крім того, спільноти з позитивною громадянською ідентичністю гарантують своїм громадянам (і загалом населенню) не лише широкий спектр політичних і громадянських прав і свобод, а й право на збереження етнічної чи культурної, гендерної й іншої ідентичності. Загалом суспільна практика формування (конструювання) національної та

громадянської ідентичності демонструє їхню взаємозалежність. Особливість громадянської ідентичності – поєднуваність її політичних, соціальних та культурних маркерів, тому національна й громадянська ідентичності підсилюють одна одну, формуючи ядро макроідентичності, що опосередковує сприйняття, комунікацію й співпрацю спільноти та держави з Іншими поза її межами.

Російський учений Н. Розов, аналізуючи умови перетворення «населення (як сукупності пасивних і роз'єднаних обивателів)» на «народ-націю (як спільності дієздатних і солідарних громадян)», характеризує їх у континуумі: відсутність (або незначущість) громадянської ідентичності до її наявності й пріоритетності, висловленої формулою: «Всі ми – громадяни, народ країни, зацікавлений в її успіхах і процвітанні», котра не суперечить іншим формам та рівням ідентичності, а зміцнює їх. Ці умови для РФ науковець визначає в контексті «переходу від атомарності й взаємовідчуженості» до «структур і мереж солідарної діяльності, а отже і взаємозв'язаності зобов'язаннями» [10]. Чи існують умови в Україні, котрі сприятимуть перетворенню населення (з незначущою або ж негативною громадянською ідентичністю) на народ-націю (з позитивною та домінантною громадянською ідентичністю), що консолідує суспільство, утворює його у виборі стратегії розвитку, сприяє *nation building*?

Формування (й конструювання) громадянської ідентичності в Україні, що є фрагментованим суспільством, співмірне з формуванням простору згоди та солідарності між великими (регіональними) групами, котрі різняться значущими для них характеристиками та цілями. До таких характеристик належать ціннісні засади в континуумі індивідуалізм-колективізм, здатність до самоорганізації і відповідно – рівень розвитку громадянськості, інституалізації громадянського суспільства. Ще одна обставина, яка впливає на формування громадянської ідентичності в Україні, – історично тривала бездержавність українців, їхнє перебування в складі різних імперій. Відтак ментально у багатьох громадян (особливо на Сході) не сформувалося сприйняття Української держави як «своїї», а натомість залишається ностальгія за колишньою політичною системою СРСР з її патерналістичними установками у масовій свідомості. Інститути держави не є значущими чинниками ідентифікації громадян, довіра до них в Україні – традиційно низька, пропоновані загальнонаціональні символи не сприймаються такими всіма регіональними групами. Натомість такими критеріями ідентифікації можуть бути політичні лідери, політичні партії, регіональні спільноти, ідеології.

На формування громадянської ідентичності (та й усіх колективних і соціальних ідентичностей загалом) впливають об'єктивні чинники, які домінують у стабільному суспільному середовищі. Проте громадянська ідентичність конструюється не стільки об'єктивними чинниками (державна приналежність, історія, територія), скільки потребами розвитку суспільства та громадян – його модернізації, демократизації. Вони формують спільні цілі в майбутньому та здатні нівелювати задля їхньої реалізації розбіжності та відмінності в минулому, що особливо актуально для українського суспільства, роз'єданого більше минулим. Громадянська ідентичність, її конструювання зумовлені не історично, а ставленням суб'єкта до соціальної спільноти, інших громадян. Нівелювання чи зменшення значущих відмінностей між людьми та великими групами

людей і відповідно партикулярних настроїв та ідентичностей настає тоді, коли посилюються взаємодії, діалог між ними, оскільки потребує формування спільних правил, кодів комунікації та дискурсів їхньої інтерпретації. Наслідком діалогу та консенсусу в просторі політичної комунікації є цінності конвенційного характеру, інституалізовані в правових та політичних нормах, правилах.

Основою таких взаємодій могли б стати економічні, соціальні чи гуманітарні проекти, котрі формують простір комунікації, взаємозалежності між регіональними спільнотами. Ці проекти могли б «скріпити» українські регіони на засадах спільних раціональних цілей (економічних, соціальних та ін.), нівелюючи історичні, мовні, релігійні, культурні розрізнення, і формуючи новий ідентифікаційний простір. В українському суспільстві, навпаки підтримувались та ідеологічно кристалізувалися взаємозв'язки та практики (насамперед, економічні, виробничі), успадковані від СРСР. Це призвело до орієнтації регіональних спільнот на взаємодії передовсім з іноземними акторами, творення міфів про те, що одні регіони «годуєть» інші, а тому є важливішими і мають право нав'язувати свої цінності та політичну ідентичність. Відповідно ідентифікаційний простір для індивідів, груп і регіональних спільнот залишається конфліктним, а простір спільних символів, смислів та дискурсів, через які суб'єкт сприймає факти та події, – обмеженим. Різними так само є інтерпретації знаних і драматичних подій на макрорівні, оскільки тожність з ними, з його учасниками формує основу ідентичностей і можливі стратегії їхньої поведінки. Результати загальнонаціонального опитування населення України в квітні 2014 р., проведеного Міжнародним республіканським інститутом (IRI), свідчать про різне, часто діаметральне, сприйняття подій на Євромайдані в регіонах: на Заході більшість вважають його революцією (44%) та рухом, спрямованим на зближення з Європою (27%), у Центрі – рухом, спрямованим на зближення з Європою (38%) чи революцією (28%); на Півдні – хаосом (30%) та державним переворотом (27%); на Сході – державним переворотом (26%) та конфліктом між політичними елітами (26%) [9]. Відповідно ідентифікація з цими важливими і трагічними подіями загалом не змогла нівелювати конфліктні регіональні ідентичності за лінією Схід – Захід (хоча учасниками протестів на Євромайдані були представники всіх регіонів України), фрагментуючи й надалі українське суспільство. Дискурс та смисли, які використовуються для інтерпретації та коментування подій, також є плюралістичними і на макрорівні не мають спільного інформаційного поля.

Отже, суспільна згода, конвенційні цінності одночасно є інструментом конструювання громадянської ідентичності та його результатом у суспільствах, що трансформуються. Важливий чинник досягнення суспільної згоди – консолідація еліт, інституалізація домовленостей не лише про правила політичної конкуренції (це також важливо), а й про базові політичні цінності, інтерпретацію історичного минулого. Прикладом може бути хрестоматійний пакт Монклоа, який заклав основу загальнонаціонального консенсусу в Іспанії (1977 р.) та примирив франкістів і комуністів. Одним з пунктів пакту між елітами стала згода стосовно минулого. Тому

вагомим чинником формування критеріїв громадянської ідентичності є згода й консолідація еліт, відмова від партикулярних регіональних інтересів, невикористання чинників розколу України у боротьбі за владу. Проте останні реалії й події українського політичного життя засвідчують, що консолідація суспільства буде розвиватись радше «знизу» – через комунікацію суб'єктів громадянського суспільства, його самоорганізацію, громадські ініціативи, які формуватимуть горизонтальні зв'язки між громадянами та громадськими організаціями, створюватимуть нові смисли й коди для діалогу між різними групами – регіональними, етнічними, релігійними, мовними і под., нівелюватимуть конфліктний дискурс, заохочуватимуть до активної громадянської нації.

Особливості конструювання громадянської ідентичності в Україні, з неконсолідованим та плюралістичним суспільно-політичним середовищем, накладаються на тенденції сучасного постмодерного розвитку цивілізації, передовсім – індивідуалізацію суспільного та приватного життя людей. Вони зумовлюють послаблення міжособистісних відносин, процесів самоорганізації, зосередження людей на приватних інтересах та практиках на протигагу суспільним інтересам, загалом негативно впливають на формування громадянської ідентичності, призводять до домінування її суб'єктивних чинників.

Отже, громадянська ідентичність не є сталою структурою, вона перманентно залежна від комунікативних взаємодій, суспільно-політичних та громадських практик. Громадянська ідентичність, її конструювання може розглядатися як одна з імовірних моделей формування ідентичності суспільства та держави на макрорівні та формування політичної нації, через які спільнота виходить на рівень світових комунікацій.

Список використаної літератури:

1. Алмонд Г. Гражданская культура и стабильность демократии / Г. Алмонд, С. Верба // Полис. – 1992. – № 4. – С. 122–134.
2. Аналітичний звіт за результатами дослідження «Регіональна толерантність, ксенофобія та екстремізм в Україні у 2012 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ihrpex.org/uk/article/4769/analychnyj_zvit_po_rezultatah_doslidzhennja_regionalna_tolerantnist_ksenfobija_ta_prava_ljudyny_v_ukrajini_u_2012_rotsi
3. Брубейкер Роджерс. Именем нации: размышления о национализме и патриотизме / Роджерс Брубейкер // Мифы и заблуждения в изучении империи и национализма. – М. : Новое из-во, 2010. – С.110–130.
4. Вахудова А. М. Нерозділена Європа: демократія, важелі впливу та інтеграція після комунізму / Анна Мілада Вахудова ; пер. з англ. Тараса Цимбала. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 379 с.
5. Даль Р. Проблемы гражданской компетентности / Роберт А. Даль [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.russ.ru/antolog/predely/1/dem2-3.htm>
6. 2013-й: політичні підсумки і прогнози (загальнонаціональне й експертне опитування). Дослідження, проведене Фондом «Демократичні ініціативи імені

- Ілька Кучеріва» та соціологічною службою Центру Разумкова з 20 по 24 грудня 2013 р. Опитано 45 експертів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dif.org.ua/ua/polls/2013-year/2013-i--politichni-pidsumki-i-prognozi-zagalnonacionalne-i-ekspertne-opituvannja.htm>
7. *Дробижева Л.М.* Национально-гражданская и этническая идентичность: проблемы позитивной совместимости / Л.М. Дробижева // Россия трансформирующаяся : Ежегодник / отв. ред. М.К. Горшков. – М. : Ин-т социологии, 2009. – Вып. 7. – С. 214–229.
 8. *Нуарьель Жерар.* Национальная репрезентация и социальные категории: пример политических беженцев / Жерар Нуарьель // Мифы и заблуждения в изучении империи и национализма. – М. : Новое из-во, 2010. – С.193–227.
 9. Опрос жителей Украины. Март 2014 г. Исследование проводилось компанией исследований рынка и общественного мнения Baltic Surveys / The Gallup Organization по заказу МРИ. Опрос провела компания Социологическая группа «Рейтинг» по всей Украине (в том числе и в Крыму) с 14 по 26 марта 2014 г. Метод опроса – личный интервью у респондента дома. Допустимая погрешность не превышает 2,8 %. [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://www.ratinggroup.com.ua/upload/files/IRI_Ukraine_March_2014_Poll_Presentation_RU.pdf
 10. *Розов Н.* Превращение населения в народ: принципиальная схема / Н. Розов // Отечественные записки. – 2012. – № 46 (1). – С. 143–159.
 11. *Росалес Х. М.* Воспитание гражданской идентичности: об отношениях между национализмом и патриотизмом [Электронный ресурс / Х.М. Росалес] // Полис. 1999. – № 6. – Режим доступа: http://www.polisportal.ru/files/File/puvlication/Starie_publicacii_Polisa/R/1999-6-11-Rosales_Vospitanie_grazhdanskoj_identichnosti.pdf
 12. *Федотова В. Г.* Глобальный капитализм: три великие трансформации / В. Г. Федотова, В. А. Колпаков, Н. Н. Федотова. – М. : Культурная революция, 2008. – 608 с.
 13. *Хантингтон С.* Кто мы? Вызовы американской национальной идентичности / С. Хантингтон; пер. с англ. А. Башкирова. – М. : ООО «Изд-во АСТ»; ООО «Транзиткнига», 2004. – 635 с.
 14. *Хобта С. В.* Ідентичність як фактор формування електоральних установок (на прикладі виборів в м. Луганську до Верховної Ради України 2012 р.) / С. В. Хобта // Вісник Луганського національного ун-ту ім. Т.Г. Шевченка. – 2013. – № 11 (270). – Ч. 1. – С. 58–76.
 15. Чи властиві українцям настрої сепаратизму? Загальнонаціональне опитування населення України проведене для ГС «Громадська варта» за участі Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» з 16 по 30 березня 2014 р. Польову роботу виконала фірма «Юкрейніан соціолоджі сервіс». Усього було опитано 2010 респондентів у 24 областях, АР Крим та м. Києві за квотною
-

вибіркою, репрезентативною за статтю, віком, освітою, регіонами і типами поселень. Похибка вибірки не перевищує 2.3% [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dif.org.ua/ua/events/nkdfkedlkrjgkje.htm>

16. *Штомпка П.* Социальное изменение как травма (статья первая) / П. Штомпка // Социологические исследования. – 2001. – № 1. – С. 6–16.

Стаття надійшла до редколегії 28.05.2014

Прийнята до друку 20.06.2014

CIVIC IDENTITY IN UKRAINE: ISSUES OF FORMATION AND FOUNDATION

Lesya Uhryn

*Ivan Franko National University of Lviv
Institute of philosophy, department of theory and history of political science
Universytetska st., 1, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: uhryn_l@ukr.net*

Formation of civic identity in Ukraine is examined carefully. It is legitimated that in culturally and ethnically variable Ukrainian society civic identity could serve as a form for basic identity on macro level. Structure of civic identity is defined as well as its specificity, which lies in combination of political, social and cultural markers (citizenship, patriotism, civility). National and civic identities mutually strengthen each other, forming kernel of macro identity, which mediate perception, communication and cooperation between community and state with Others beyond it.

Key words: civic identity, national identity, regional identity, consolidation, patriotism, citizenship.

ГРАЖДАНСКАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ В УКРАИНЕ: ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ И СТАНОВЛЕНИЯ

Леся Угрин

*Львовский национальный университет им. Ивана Франко,
философский факультет, кафедра теории и истории политической науки,
ул. Университетская, 1, 79000, Львов, Украина
e-mail: uhryn_l@ukr.net*

Рассмотрено формирование гражданской идентичности в Украине. Обосновано, что в поликультурном и многоэтничном украинском обществе именно гражданская идентичность может стать основой формирования базовой макроуровневой идентичности. Определены структура гражданской идентичности (гражданство, патриотизм, гражданственность) и ее особенность, которая заключается в сочетании политических, социальных и культурных маркеров. Соответственно национальная и гражданская идентичности взаимно усиливают друг друга, формируя ядро макроидентичности, которая опосредует восприятие, коммуникацию и сотрудничество сообщества и государства с Другими за ее пределами.

Ключевые слова: гражданская идентичность, национальная идентичность, региональная идентичность, консолидация, патриотизм, гражданство.
